

EXAMENSARBETE

Hösten 2011

Sektionen för Lärarutbildningen

”Det är klart man tittar med fritidspedagogögon, men det är ju ändå deras lek.”

- En kvalitativ studie av fritidspedagogers förhållningssätt till lek

Författare

Christian Andersson

Linus Svensson

Handledare

Charlotte Tullgren

”Det är klart man tittar med fritidspedagogögon, men det är ju ändå deras lek.”

- En kvalitativ studie av fritidspedagogers förhållningssätt till lek.

Författare: Christian Andersson
Linus Svensson

Abstract

Syftet med denna uppsats är att studera fritidspedagogers förhållningssätt till leken på fritidshemmet. Studien är en kvalitativ undersökning där observationer av fritidspedagogers förhållningssätt till barnens lek studeras. Genom intervjuer studeras också tre fritidspedagogers åsikter om leken på fritidshemmet. Resultatet visar att fritidspedagogerna ser på leken som en viktig och självklar del av fritidshemmet. Vår undersökning visar även på att denna lek inte ska störas av vuxna och att fritidspedagogens roll är att iakta och observera barnens lek.

Ämnesord: Lek, Fritidshem, Fritidspedagog, Fri lek

Innehåll

1 Inledning.....	6
1.1 Bakgrund	6
1.2 Personlig bakgrund.....	7
1.3 Syfte och frågeställningar	7
1.4 Teoretisk utgångspunkt.....	7
1.5 Disposition	9
2 Litteraturgenomgång.....	10
2.1 Tidigare forskning kring fritidshem och lek.....	10
2.2 Fritidshemmets framväxt	10
2.2.1 Arbetsstugorna tar form.....	11
2.2.2 Arbetsstugorna förändras	11
2.2.3 Fritidshemmet växer fram	12
2.2.4 Fritidshemmets uppdrag	12
2.3 Leken.....	13
2.3.1 Teorier kring lek.....	13
2.3.2 Pedagogen och leken.....	16
2.4 Leken på fritidshemmet	18
3 Metod.....	20
3.1 Val av metod	20
3.2 Urval och gruppbeskrivning.....	21
3.3 Genomförande	21
3.4 Bearbetning och analys	22
3.5 Etiska val	23
3.6 Metodkritik.....	23
4. Resultat.....	25
4.1 ”Det är ju ändå deras lek”.....	25
4.2 ”Det är roligt att vara med i barnens lek, men bara på deras villkor	28
4.3 ”Det är full aktivitet överallt och massvis av lekar”	30
5 Diskussion.....	34
6 Sammanfattning	37
7 Källförteckning	38

8. Bilagor	
1. Info till föräldrar:.....	41
2. Samtycke.	42
3. Underlag till intervjufrågor	43
4. Underlag till observation.....	44

1. Inledning

Den här uppsatsen behandlar fritidspedagogers förhållningssätt till leken på fritidshemmet. Den tar även upp lekens vikt på fritidshemmet, och hur barnen kan utvecklas genom leken. Genom ett antal intervjuer och observationer har detta undersökts, och dessa undersökningar tas sedan upp i en avslutande diskussion.

1.1 Bakgrund

Fritidshemmet har sin utgångspunkt redan i de gamla arbetsstugorna som uppkom på sent 1800-tal (Johansson, 1986). Genom utvecklingen till daghem och vidare till fritidshem, som nu är en del av skolan, har verksamheten trätt fram som en given del i barnens vardag (Johansson, 1986). Skolverket (2007) skriver att fritidshemmets uppgift är att komplettera skolan och erbjuda barnen en meningsfull fritid. Skolverket menar också att i uppdraget ingår det att personal ska utforma en verksamhet som stöttar och utvecklar barnen intellektuellt, emotionellt och socialt. Detta ska ske på ett på ett lustfyllt sätt där leken har en naturlig roll.

Torstenson-Ed & Johansson (2000) skriver om hur fritidshemmets syfte ligger i att erbjuda barnen en meningsfull fritid och stöd i deras utveckling. Verksamheten ska finnas där för barnen under de tidpunkter av dagen när barnen inte är i skolan. Ett naturligt komplement till skolan som ser till att uppfylla läraruppdraget om barnets hela utveckling, som sträcker sig även efter skolans lektioner, där leken skall ha en naturlig plats i verksamheten.

Leken ses ofta som en viktig del i barnens sociala utveckling. Parling (2005) menar att leken har en avgörande betydelse för barns utveckling och lärande. Genom leken utvecklas barnens kunskap om sig själva och sin omvärld. Den identitet som barnen lär och tillägnar sig i leken är också den identitet som de tar med sig ut i andra sociala sammanhang. Leken som fenomen beskrivs och preciseras på en mängd olika sätt. Det finns många olika tyckare som har berört ämnet lek och främst har förskolans verksamhet varit i centrum för diskussion. Grönvall (1990) tar också upp lekens betydelse för barnens sociala utveckling. Författaren menar att barnen lär sig om hur ens uppförande bemöts av andra och vad som är acceptabelt i det samhälle vi lever i.

Med utgång i detta kan det konstateras att leken är viktig för barnens sociala utveckling, och just det sociala är en av hörnstenarna i fritidshemmets uppdrag. ”Fritidshemmets verksamhet bygger på tanken att barns socialisation och utveckling sker i grupp” (Skolverket, 2007, sid 25)

Ovan beskriver flera faktorer att fritidshemmet har en tydlig plats i många barns vardag, och även en viktig sådan. Dessutom ska lek vara en del av denna verksamhet eftersom att leken ses

som ett viktigt pedagogiskt verktyg och en viktig del i barnets utveckling. Leken på fritidshemmet har dock inte fått någon större plats inom forskningen och det är detta som denna uppsats ska bidra med. Hur ser pedagogerna på lekens betydelse?

1.2 Personlig bakgrund

Vi utbildar oss till fritidspedagoger och har under utbildningens gång haft verksamhetsförlagd utbildning på diverse fritidshem, samt varit ute och jobbat på olika fritidshem. Det vi har sett där tillsammans med många långa diskussioner inne på högskolan, är avsaknaden av forskning inom detta område. Tanken med detta arbete är att få igång en diskussion om fritidshemmet. Fritidshemmet och dess pedagogik är just nu aktuellt både i media och på regeringsnivå, och därmed är ämnet mycket aktuellt.

1.3 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att studera fritidspedagogers förhållningssätt till leken i fritidshemmet. Uppsatsen ska bidra med kunskap kring hur, och om leken används på ett medvetet pedagogiskt vis sett till hur fritidshemmets uppdrag är utformat. Utifrån detta syfte har vi kommit fram till följande frågeställningar

- Hur ser fritidspedagoger på lekens betydelse för fritidshemmets uppdrag?
- Hur förhåller sig fritidspedagogerna till lek? Är leken planerad och medvetet använd, eller är det bara ”fri lek”?

Hjorth (1996) skriver om fri lek och att det är när den vuxne inte har något inplanerat för barnen, och därmed lägger över ansvaret på barngruppen. I leken får barnen själva organisera vad de vill uppnå och vilka regler som gäller. Begreppet används ofta för att särskilja denna från planerade aktiviteter.

1.4 Teoretisk utgångspunkt

Studien tar sin utgångspunkt i det sociokulturella perspektivet som utgår från att vi lever i en social tillvaro där utveckling påverkas av den kultur och det samhälle vi befinner oss i. Man tar fasta på mångfalden i barnets utveckling. Barnets inre möter och formas av yttre aspekter och tillsammans med andra. Till skillnad från tidigare kognitiva teorier som talade om att mognad

föder utveckling, har den sociokulturella teorin som utgångspunkt att mognad och utveckling förutsätter varandra (Hundeide, 2006).

I det sociokulturella perspektivet diskuteras det om vissa kännetecken (Strandberg, 2009). Först och främst fokuseras det sociala, alltså att barnen först lär tillsammans med andra för att sedan kunna göra det själv, ett tankesätt som grundar sig i Vygotskijs idéer. Det jag kan med andra idag, kan jag själv imorgon. Strandberg skriver vidare om medierande och situerade situationer, som innebär att barn och pedagoger dels använder sig av olika hjälpmedel, eller artefakter för att kunna lösa problem och möta omvärlden. Dessutom sker människans aktiviteter i olika kontexter (sammanhang), de är situerade och beroende på var du är och vem du möter tar man sig an situationen på olika vis.

Vidare beskriver Säljö (2010) att barnen många gånger är mycket beroende av en vuxen. I samspelet mellan en vuxen förebild och barnet, lär barnen sig mycket. Det är allt från turtagning, beteckningar på personer, objekt, och så vidare. Han menar att barnet inte agerar ensamt, utan snarare som en lärling i det sociala samspelet som hon eller han har tillsammans med en vuxen, lärlingen möter mästaren. Säljö menar också att utifrån ett sociokulturellt perspektiv föds barn in i en social värld där denne sedan utvecklas tillsammans med andra.

Uppsatsens utgångspunkt blir alltså ett sociokulturellt perspektiv där observationer kommer att utgå från vilken roll pedagogerna tar i olika situationer, både inom- och utomhus, om de interagerar med barnen i lek. Observationerna kompletteras med intervjufrågor som rör pedagogers tankar kring lekens roll i fritidshemmet. Det sociokulturella perspektivet används i denna studie för att förklara det som kommer fram i intervjuer och observationer. Perspektivet hjälper till att analysera resultatet av vår studie och svara på det syfte och de frågor som ställs. Det sociokulturella perspektivet kommer att beskrivas i litteraturgenomgången.

Vi menar att barn kommer från olika kulturella bakgrunder och på fritids möts dem under samma tak och utvecklas tillsammans. I och med detta bör det sociokulturella perspektivet vara en relevant utgångspunkt för denna uppsats.

1.5 Disposition

Denna uppsats behandlar och diskuterar olika teoretiska utgångspunkter. Uppsatsen behandlar även en historisk tillbakablick om fritidshemmets framväxt från förr till nu. Detta för att se hur yrket har utvecklats över tid. Därefter kommer forskning kring lek att belysas genom olika forskares ögon och sättas emot varandra. Fritidshemmet och leken kommer sedan att behandlas under samma rubrik. Under metodikdelen beskrivs vårt val av metod och vilken undersökningsgrupp vi har valt och varför, samt även vilka etiska överväganden som är viktiga att ta hänsyn till. I resultatdelen kan du som läsare utläsa hur pedagoger använder sig av lek på fritidshemmet, dels genom intervjuer men även observationer. Detta utmynnar sedan i en diskussion där forskning ställs mot det resultat som framkommer i undersökningen.

2. Litteraturgenomgång

Denna del av uppsatsen behandlar de teoretiska resonemang kring fritidshemmets framväxt och dess uppdrag, leken som fenomen tas upp ur olika synvinklar, samt knyter ihop dessa för att skapa en grund till den empiri som senare utfördes. Syftet med vår uppsats är att studera fritidspedagogers förhållningssätt till leken. Därför är det relevant att tydliggöra för hur fritidshemmet har uppkommit, vad verksamhetens uppdrag är och utifrån teorier kring lek, belysa vilken roll leken har i fritidsverksamheten.

2.1 Tidigare forskning kring fritidshem och lek

Gällande tidigare forskning kring lek på fritidshemmet är den ytterst bristfällig. Forskning om fritidshemmet överlag är otillfredsställande. Rohlin (2001) gjorde en djupdykning i material kring fritidshemmet och skrev i sin avhandling om fritidshemmet, skolan och vilken identitet fritidspedagogen har i den styrning som finns. Vidare finns Torstenson-Ed (2000) teoretiska kunskapsöversikt som förklarar fritidshemmet över tid och hur det har blivit vad det är nu. Men ytterst lite, om ens något, finns att läsa angående leken på fritidshemmet.

Inom området lekforskning finns det en hel del att läsa, men främst mot de allra yngsta. Knutsdotter-Olofsson (1996) är ett exempel då hon i sin undersökning följer en förskola i deras projekt om fri lek. Vidare finns Tullgren (2004) som även hon följer en förskola i sin avhandling som behandlar leken och pedagogers del i denna lek. Hon visar på exempel hur pedagoger ibland är med i den fria leken och styr barnen bort från vissa lekar, och styr dem mot traditionella lekar så som mamma, pappa, barn eller laga-mat-lekar.

Leken på fritidshemmet har alltså inte blivit uppmärksammas inom forskningen, och det är detta som denna uppsats ska bidra med.

2.2 Fritidshemmets framväxt

Nedan kommer fritidshemmets framväxt att presenteras. Uppsatsen kommer att visa på hur det har gått till från dåtidens arbetsstugor till dagens fritidshem, där fritidshemmets uppdrag kommer att synliggöras. Detta är av vikt för att visa fritidshemmets utveckling till vad den har blivit idag.

2.2.1 Arbetsstugorna tar form

Långt innan fritidshemmet kallades för just fritidshem fanns det något som hette arbetsstugor. Dessa arbetsstugor sägs vara grundade av Anna Hierta Retzius under slutet av 1800-talet där den första arbetsstugan stod klar i januari 1887. Anledningen till att dessa arbetsstugor kom till berodde framförallt på att barn från fattiga familjer skulle erbjudas att ha någonstans att vara under eftermiddagen, för att förhindra att dem från att agera lösdrivare och hitta på dumheter på sin fritid. Tanken var att det praktiska skulle vara i fokus i arbetsstugorna dels för att det skulle finnas en motpol till det teoretiska i skolan, men framförallt för att barnen skulle förbereda sig för vuxenlivet. De bjöd in hantverkare, skraddare och andra från arbetslivet för att lära ut sina kunskaper till barnen. Verksamheten var förlagd till två timmar, vanligast mellan klockan 17-19. Arbetsstugorna växte så att det knakade, främst i Stockholm, men spred sig också till stora delar av landet. Främst var det lärarinnor som var verksamma, men även andra, många gånger yngre kvinnor som var med och utformade verksamheten (Johansson 1986).

Samtidigt som arbetsstugorna växte fram fanns det andra liknande inrättningar, där skillnaden var att man tog emot barn, morgon som kväll, när barnen inte befann sig i skolan. Detta kan ju relateras direkt till dagens fritidshem. Dessa verksamheter kallades för Barnavärn, efter tyskans Kinderhort. En annan sak som skiljde barnavärnen från arbetsstugorna var att verksamheten inte enbart riktade in sig på fattiga barn, utan att det bestämdes utifrån föräldrarnas arbeten (Johansson, 1986). Dessa Barnavärn har påverkat hur fritidshemmet senare växte fram och formades.

2.2.2 Arbetsstugorna förändras

Synen på arbetsstugornas verksamhet fram till dagens fritidshem har förändrats mycket över tid. Arbetsstugornas företrädare Anna Hierta Retzius ansåg ju att det som gjordes i verksamheten var direkt förberedande för framtida yrke och just arbetet låg i fokus. Detta ändrades sedan av Ruitz efterträdare, och från att enbart ha fokuserats på arbete låg nu fokus på att barnen ska ha något att göra tillsammans med föräldrar i hemmet. Efterhand inriktade verksamheten sig mer på att barnen skulle få hjälp med läxorna. Förskollärarna från denna tid (1940 och framåt) tog ett steg till och ansåg inte att barnen skulle ha någon organiserad verksamhet alls, utan att barnen skulle få vara just fria på sin fritid. Det var nog med långa dagar på skolan och nu behövde barnen enbart avslappning. Dessutom ville pedagogerna lyssna på barnen, deras förslag och vad de ville göra av sin fria tid. Skapande och lek med drama, rörelse och liknande var hörnstenar som förskollärarna ville ta in i verksamheten. Det var i samma anda som arbetsstugorna utvecklades och började istället kallas för Eftermiddagshem

(Johansson,1986).

2.2.3 Fritidshemmet växer fram

Fritidshemmet som det är idag var nu på väg att formas och fokus lades mer och mer på barnens intressen. Efter detta accelererade verksamheten och ju fler föräldrar som kom ut i arbetslivet, desto mer behov fanns det för barnen att ha någonstans att vara efter skolan. Detta medförde i sin tur att fritidspedagogerna, efter ett försöksår 1964, fick sin egen utbildning 1965. Dock dröjde det innan fritidspedagogerna erkändes fullt ut och inte förrän 1977 blev yrkesgruppen en del av lärarutbildningen (Johansson, 1986). 1988 kom Socialstyrelsens råd i form av ett dokument som hette *Pedagogiskt program för fritidshem*. Eftersom att fritidspedagogerna saknade pedagogisk styrning valde Socialstyrelsen att släppa detta program. I programmet kan man utläsa att fritidshemmet skulle vara ett komplement till hemmet, att gruppen situation var av stor vikt och att barnet skulle erbjudas en meningsfull fritid. Barnets hela sociala situation var i fokus. Att jämföra med dagens Lgr 11 där fritidshemmet har tagit steget in i skolvärlden och ska komplettera skolan med aktiviteter efter skoltidens slut.

Torstenson-Ed & Johansson (2000) förstärker bilden av fritidshemmet som en ung verksamhet och att funktionen var att underlätta övergången mellan skola, arbetsliv och hem. Verksamheten har sedan dess utvecklats och mer inriktat sig på och profilerat sig som utvecklare av den sociala delen i barnens vardag. Torstenson-Ed & Johansson (2000) skriver vidare att den stora förändringen för fritidshemsverksamheten skedde under 1990-talet då fritids flyttade in i skolans verksamhet, för att slutligen 1998 bli en del av den obligatoriska läroplanen. Här gick uppdraget från att fokusera på barnets vardag och meningsfulla fritid, till att vara ett komplement för skolan. Från att ha varit en del av Socialstyrelsen till att vara en del av skolans värld och med Skolverket som uppdragsgivare.

2.2.4 Fritidshemmets uppdrag

Med tiden blev nu fritidshemmet en viktig del av skolans och framförallt barnens värld. I (Lgr11) går det att läsa att fritidshemmet ska vara ett komplement till skolan och erbjuda barnen plats i verksamheten efter föräldrarnas behov utifrån förvärvsarbete och/eller utbildning. Vidare står det att samarbete mellan skola och fritidshem är viktigt och ständigt skall utvecklas för att berika barnens mångsidiga utveckling och lärande. Utifrån läroplanerna utformade Skolverket (2007) råd och kommentarer som specifikt inriktar sig på kvalitet i fritidshemmet. Detta är ingen vetenskaplig forskning, men är ändå viktig för att förtydliga fritidshemmets uppdrag. I skolverkets råd och kommentarer styrks och beskrivs det att fritidshemmet skall

komplettera skolan genom att verksamheten är igång under skolfri tid, morgon som eftermiddag/kväll. Parling (2005) menar att fritidspedagogik har sin begynnelsepunkt i barnens hela situation. De får stöd i sitt identitetsbygge och känner en tillhörighet i ett meningsfullt sammanhang. Här skall erbjudas andra lärandesituationer än vad som finns i skolan där fritidspedagogerna med sin speciella kompetens, kan tillföra ytterligare perspektiv på främst social kompetens, omsorg och gruppens sociala liv. Vidare går det att läsa att barnen ska erbjudas en meningsfull fritid, och med detta menas att verksamheten ska utformas efter varje barns behov och intressen. Det står även att barnen skall känna sig trygga och ha roligt på fritidshemmet, där leken är grunden.

Gruppen beskrivs som en av de viktigare punkterna för verksamheten, där det handlar om att få barnen att fungera tillsammans socialt i grupp. Men även att individen ska växa i gruppen tillsammans och med hjälp av varandra. Leken ska främjas på fritidshemmet och pedagogen ska vara närvarande. Skolverket (2007) skriver att i barnens fria lek krävs det att det finns en närvarande vuxen.

Från att ha varit en liten verksamhet som grundade sig i att ta hand om fattiga barn har fritidshemmet växt fram och utvecklats till att bli en stor del av skolans värld.

2.3 Leken

Leken beskrivs här under dels utifrån utvalda teorier, detta för att ge en djupare förståelse kring det mångfacetterade begreppet lek. Eftersom att uppsatsen ska studera fritidspedagogers syn på leken är det relevant att se vad teorierna säger om den vuxnes roll i leken.

2.3.1 Teorier kring lek

Teorierna som presenteras i denna del är den kognitiva synen på lek, utvecklingsteoretisk syn, det sociokulturella synsättet på lek samt leken som kommunikation.

Den *kognitiva synen* på lek har haft stor inverkan på lekforskningen och har haft stor betydelse för forskning om lek, framförallt på förskolan. En teoretiker som många gånger får stå som förgrundsfigur för den *kognitiva synen* är Piaget och detta beskrivs av Lindqvist (1995). Piaget menar att leken är ett sätt för barnen att förstärka det de redan har tillägnat sig. Han beskriver leken som en assimilationsprocess (Piaget, 1962) där barnet använder sig av sin egen kunskap och verklighet. Leken skall också ses utifrån den särskilda kontexten eller situationen för att bestämma om det är lek eller inte. Hjorth (1996) förstärker detta genom att förklara att Piaget såg på leken som ett uttryck för barnens sätt att tänka. Detta sker genom just assimilation.

Leken ses som rena repetitioner där Piaget menade att barnet känner tillfredsställelse när barnet behärskar tidigare erfarenheten. Med det menar Hjorth att Piaget inte trodde att leken hade någon nämnvärd betydelse för den intellektuella progressionen och det är ofta här som kritiken mot Piaget är riktad. Welén (2003) beskriver också hur Piaget inte trodde att barns kognitiva utveckling påverkades av leken. Han väljer istället att betona kompisars betydelse för tänkande och utveckling. Det finns däremot andra inom det kognitiva som såg på det annorlunda. Hjorth (1996) beskriver vidare om Bruner som lade vikt vid inläring genom lek. I hans forskning går det att utläsa att barn lättare löser problem om det sker på ett lekfullt vis. Leken kan alltså ses som ett redskap för lärande.

Vidare finns det något som kallas för *utvecklingsteorin* som också behandlar begreppet lek och som har en nära anknytning till det kognitiva. Leken beskrivs här genom olika stadier (Hjorth, 1996). Det beskrivs att leken följer vissa stadier, utifrån en viss mognad. Exempel på detta är Piagets olika skeden i leken som är övningslek, symbollek och regellek och dessa olika stadier förutsätter varandra. Även detta har använts flitigt i forskning kring framförallt leken på förskolan. Dessa tre olika lekstadier beskrivs som beroende av varandra och en förutsättning för att nå nästa steg. För att nå symbollek måste barnet först ha gått igenom övningsleken och så vidare. Dessutom är dessa olika stadier alltid likadana oavsett vilken situation eller vilket samhälle du lever i. Så vare sig du kommer från Sverige eller Afrika, rik eller fattig, är dessa stadier konstanta och överförbara på alla barn.

Just den delen går stick i stäv med det *sociokulturella perspektivet*. En viktig faktor i detta perspektiv är att allting måste ses utifrån den situation eller kultur du lever i. Utveckling och lek är olika beroende på vilka förutsättningar du har, var du kommer ifrån och hur du bemöts (Sandberg, 2009). Inom Piagets kognitiva synsätt finns det en sak som är liknande med det *sociokulturella perspektivet*. Det *sociokulturella perspektivet* intresserar sig nämligen för människors samspel (Piaget trodde på utveckling med hjälp av kompisar) mellan individ och grupp (Säljö, 2010). Människor är kulturvarer som tar in information och bearbetar dem tillsammans med andra. Många gånger är det familj, vänner och föreningar som hjälper individen att gå framåt och lära nytt. Säljö menar att människan är en kommunikativ varelse som *vill* samspela med andra. Vygotskij brukar nämnas i samma kontext som det sociokulturella perspektivet och en av hans hörnpelare är just samspel. Han ser på det som att det ett barn kan idag tillsammans med andra, kan hon eller han själv imorgon (Folkman, 2003). Lindqvist (1997) beskriver att barnen, i leken, skapar betydelser där de försöker förstå sin omvärld, en fiktiv situation uppstår och du gestaltar den (leker). Det handlar om möten mellan

den inre och den yttre verkligheten. Lindqvist (1995) skildrar hur Vygotskij menar att människan i grunden är kreativ och använder mycket av sin fantasi för att få utlopp för denna kreativitet. I inledningen av denna uppsats beskrivs uppsatsens teoretiska utgångspunkt. Det är det sociokulturella perspektivet, och det är utifrån begrepp som situerad, medierad, kontextuell, mästaren och lärling samt artefakter (Sandberg, 2009) som undersökningen och arbetet med resultatet är genomfört.

En senare teori har tagits fram och bearbetats av Knutsdotter-Olofsson (1996). Lek som *kommunikation* belyser att leken uppstår i kommunikationen mellan exempelvis en vuxen och ett barn och att barnet redan från spädbarnsåldern upptäcker denna kommunikation genom så kallade leksignaler. Det är genom dessa signaler som barnen vet att det är dags för lek. Exempelvis att den som vill leka ändrar röstläge, dialekt, ansiktsuttryck och på så vis berättar för den eller de andra att det är dags att leka! Hjorth (1996) tar också upp detta och pratar om det metakommunikativa där budskapet är ”detta är lek”. Leken har ett socialt ursprung, där barnen lär sig sociala regler tillsammans med en viktig vuxen förebild som kan vara med och förmedla dessa signaler.

En av problemformuleringarna i denna uppsats behandlar en del som kallas för *fri lek*. Ett begrepp som diskuteras flitigt inom lekforskningen som därför är väsentlig att ta upp och beskrivas i en uppsats som fokuserar så mycket på leken. En av uppfattningarna beskrevs redan under våra problemformuleringar där Hjorth (1996) framställer fri lek som när vuxna inte har något inplanerat och ansvaret läggs på barngruppen. Det är ett begrepp som används för att särskilja den fria leken från styrda, pedagogledda aktiviteter. Holmstedt (1997) beskriver att den fria leken kan karakteriseras av att barnen får agera själva och ta egna initiativ till att hitta på saker. Det är ofta så att den fria leken förflyttar sig mellan rum och det är inte alltid säkert att det finns en vuxen närvarande. Pedagogerna är oftast iakttagande, hjälper till, tillrättavisar eller instruerar vid behov. Det anses utvecklande för barnen att komma på egna lekar och utveckla dem själva. Knutsdotter-Olofsson (1996) har genom en undersökning sökt andra synsätt på den fria leken. Hon redogör för hur personalen på ett daghem utgick från tre principer för barnens lek, som lägger fokus på pedagogens roll. För det första skulle det finnas tid för lek, för det andra skulle pedagogerna inte störa leken, och för det tredje skulle de delta ofta i barnens lek. Exempelvis fick barnen själva ta mellanmålet när de kände för det, just för att leken inte skulle brytas, det skulle helt enkelt finnas tid. Att inte störa leken handlade dels om att pedagogerna inte ska in och styra och ställa, samt lära andra barn att inte störa när det pågår lek. En pedagog ska kunna vara närvarande för att erbjuda de som inte leker, en chans till

lek. Genom att ta initiativ till lek men också att finnas där och visa ett genuint intresse går det att fånga barnen. Knutsdotter-Olofsson betonar att barnen i den fria leken, tillsammans med sina kamrater, skapar en förståelse för social kompetens, inlevelseförmåga och medkänsla. I denna lek och lek överhuvudtaget menar hon att det ges tid för eftertanke och reflektion bland barnen eftersom att de får möta olika tankar och idéer. Fri lek kan alltså ses utifrån olika synsätt. Dels ett där barnen ska lämnas fria för att själva utveckla leken, med pedagoger som finns med som stöd. Men här betonas också att fri lek mår bra av en aktiv och närvarande vuxen som tillåter frihet men samtidigt är medverkande och närvarande hela tiden.

De utvalda teorierna som har presenterats här förklarar delar om och kring leken som begrepp. Dessa teorier har haft betydande roller i forskning kring leken och framförallt när det gäller förskolan, alltså ålder 0-6. Senare i denna litteraturgenomgång finns ett avsnitt som rör leken på fritidshemmet. Utifrån valda teorier är det sociokulturella det perspektiv som är utgångspunkt för denna studie och även den teori som är närmast förknippad med leken på på fritidshemmet. Tidigare under delen fritidshemmets uppdrag beskrivs det hur det längs tyngd på gruppen i fritidshemsverksamheten. Det handlar om att hitta en meningsfull och trygg fritid där barnen tillsammans kan verka och utvecklas. Det sociokulturella perspektivet utgår från den sociala livsvärld som människan lever i, att människan är kommunikativ och att människor lär varandra. Detta stämmer överens med det uppdrag som fritidshemmet har.

2.3.2 Pedagogen och leken

Uppsatsens syfte är att studera pedagogernas förhållningssätt till leken, och i denna del kommer teorier kring den vuxne/pedagogens roll i leken.

Det har under årens lopp diskuterats väldigt mycket kring den vuxnes roll i leken. Askland (2003) tar upp en del kring detta och menar, utifrån utvecklingspsykologiska teorier, att barnet ska lämnas ifred. Barnet ska ges goda möjligheter till att utvecklas självständigt utan en vuxens intryck. Med det menas att barnen ska få vara just barn och låta dem få uttrycka sig fritt och kreativt, där barnets uttryckssätt ska utvecklas genom lekfullheten. Detta är ett synsätt som har påverkat det pedagogiska arbetet under åren, särskilt i förskolan.

Å andra sidan finns det teorier och forskare som säger precis tvärtemot. I föregående del av denna uppsats, där lekteorier presenterades kunde vi läsa att Knutsdotter-Olofsson (1996) menar att det är viktigt med en interaktion mellan vuxna och barn, där den vuxne kan utveckla

barnens lekförmågor genom att visa på olika leksignaler. Folkman (2003) tar också upp vikten av en närvarande vuxen och menar att den sociala leken startar i en relation med en vuxen. Det innebär dock inte att du som vuxen alltid ska vara med i leken. Hon beskriver vidare att det beror på den givna situationen du befinner dig i. I vissa fall ska den vuxne bara finnas med som stöd, visa att man finns, i närheten, medan barnen ibland behöver en vuxen som agerar förebild och vägledare. Folkman menar att det viktigaste är pedagogens förhållningssätt till leken. Genom att uppmuntra till lek, ta reda på vilka lekar som intresserar barnen, stötta barns vilja att leka och det blir på så vis roligare och mer lekfull stämning. Skolverket (2007) rekommendationer i skriften *Allmänna råd för kvalitet i fritidshemmet* verkar ha tagit tillvara på detta och menar på vid fri lek är det viktigt att det finns närvarande vuxna som stöd, dels för regler, men också för att utveckla leken.

Vygotskij (1995) pratar om barns fantasi kontra den vuxnes fantasi. Ofta sägs det att barnen har mycket mer fantasi än vuxna, men Vygotskij menar att detta är en felaktig uppfattning. I själva verket har vuxna mycket mer fantasi. Detta beror på att fantasi, enligt Vygotskij, grundar sig i en persons erfarenheter, och den erfarenhetsbas som vuxna har är vida överskridande barnens. Däremot har barnen ofta närmre till det lekfulla och fantasin, och har lättare att plocka fram den. Just därför är det viktigt med en lekfull vuxen som kan vara med och utveckla leken tillsammans med barnen.

Knutsdotter-Olofsson (1996) beskriver en problematik som många pedagoger känner i ett projekt som hon följde om rädslan för kaos om pedagogerna skulle släppa barnen helt fria. De var rädd för att tappa kontrollen. Men det som var så lyckat med detta projekt var att istället för att ha yttre kontroll, säga till och vakta, använde pedagogerna sig av deltagande kontroll. De samspelade med barnen! Knutsdotter-Olofsson pratar om makt och att det är oundvikligt, men att det finns en avgörande gräns på hur vuxna/pedagoger använder sig av den makten. Det finns tvång och så finns det att utnyttja sin makt genom att vara en förebild. Pedagogerna i projektet hade tydliga regler och tolererade inte dåligt uppförande, men ändå kände barnen sig friare än i sina tidigare skolmiljöer.

Knutsdotter-Olofsson (1991) menar att för att barn ska komma igång med att leka behöver det känna trygghet, lugn och ro. Hon menar att det ofta räcker att det finns en vuxen i närheten för att det ska inge trygghet. Däremot kan en vuxens närvaro också ge motsatt effekt om hon eller han springer fram och tillbaka i olika sysslor och gör barnen oroliga.

2.4 Leken på fritidshemmet

Nu har uppsatsen behandlat fritidshemmets framväxt, dess uppdrag och olika lekteorier. Nu möts dessa två i denna del där lekens roll på fritidshemmet ska presenteras.

Parling (2005) trycker på vikten av lek och vilken betydelse den har för fritidshemmet när det kommer till utveckling och lärande. Leken används dels för skojs skull, men den har även en pedagogisk inverkan på verksamheten. Hon menar att genom leken på fritidshemmet utvecklar barnen en mängd olika saker, till exempel kännedom om sig själva och kunskap om omvärlden. Leken tas också upp som en terapeutisk del där barnen bearbetar sina erfarenheter. Lärarförbundet vill starkt trycka på att leken ska ligga till grund för all verksamhet på fritids och får medhåll i de allmänna råden för kvalitet i fritidshem. Skolverket (2007) menar att barnen ska erbjudas en meningsfull och *lustfylld* fritid där leken har en naturlig plats. Detta innebär att fritidshemsverksamheten måste visa upp en tydlighet där leken har sin plats, där barnen erbjuds fri lek, drama, rörelse och andra skapandetillfällen. Det är i leken som barnen får prova på olika sociala roller och skapar sin egen identitet i gruppen. Parling (2005) fyller i och menar att det barnet lär sig i leken, tar dem med sig i andra sociala sammanhang. Ett fritidspedagogiskt arbetssätt kräver kunskap om lek och hur den kan stödjas. Det finns ett engelskt citat som mångt och mycket passar in i och beskriver fritidshemmets verksamhet i förhållande till leken. Som läroplaner och allmänna råd säger, är leken en vital del av fritidshemmets uppdrag. I Lgr 11 (2011) har det lagts till en viktig del som handlar om att fritidshemmet ska erbjuda barnen möjlighet till dels lek, men även ordet rekreation, alltså återhämta krafter, betonas ytterligare. ”The child shall have full opportunity for play and recreation, which should be directed, to the same purpose as education; society and the public authorities shall endeavour to promote the enjoyment of this right (United Nations Declaration of the Rights of the Child, 1959, s. 20). Barnen skall alltså erbjudas både lek, rekreation och det ska vara lika viktigt som den teoretiska utbildningen i skolan är.

Utifrån Kanes (2011) olika teorier där hon trycker på vikten av lek och vilken plats den ska ha i fritidshemmet, och skriver om leken som en process vari barnen bestämmer vad, när, hur och varför något specifikt ska ske. Leken i sig är en drivkraft för barnen och det handlar nödvändigtvis inte vad den leder till. Barnen trivs också bäst i leken om de själva får ha kontrollen över leken. Hon menar att det är viktigt och att det är dags för fritidslärare (uttrycket fritidslärare används istället för fritidspedagog, men denna uppsats använder fortsättningsvis fritidspedagog som benämning på yrket) att ta ordentligt ställning kring fenomenet lek. Vilken roll har vi som fritidspedagoger i barns lek? Hon menar att barnen vill ha och behöver lekfulla

pedagoger som tar leken på allvar. Problemet har dock varit att vuxna många gånger stör leken när de egentligen bara vill vara med och vara en del av barnens vardag. Det blir ett litet dilemma. Å ena sidan vill dem inte störa barnens lek, men samtidigt vill man som vuxen vara en del av den nu när fler och fler talar om pedagogens viktiga roll i leken. Det är pedagogernas ansvar att barnen känner sig trygga, trivs och mår bra. Därför krävs det att fritidspedagoger är lyhörda och respektfulla inför detta komplexa fenomen som leken faktiskt är.

Det finns lika många teorier kring lek som det finns barn (nästan) och detta är bara hur vissa teoretiker har sett på leken som fenomen. Men denna teorienomgång visar på hur leken kan ses utifrån olika perspektiv och vilken ställning man tar är upp till var och en. Som tidigare nämnt i denna uppsats och väl synligt vid sökande efter litteratur är att leken är främst ett område för barn 0-6 medan leken 6-12 fortfarande är lite i skymundan. Leken betonas vitt och brett som en viktig del av barnens utveckling och borde alltså vara viktig för fritidshemmet och dess pedagoger. Denna uppsats ska ta reda på hur fritidspedagoger förhåller sig till leken på fritidshemmet. Hur använder pedagogerna leken? Används den på ett medvetet sätt?

3. Metod

Vi valde att använda oss av en kvalitativ undersökning i form av intervjuer och observationer. Denscombe (2000) beskriver att kvalitativt inriktad forskning har fokus på beteendemönster och att försöka förstå hur människor tänker om olika saker. För att få ut vad pedagogerna tycker och hur det ser ut i verksamheten använder vi oss av en kvalitativ studie med intervjuer och observationer.

3.1 Val av metod

Trost (2010) menar att intervjuer passar bra i en kvalitativ studie, då ett mönster eftersöks eller en förklaring i ett visst ämne ska tas fram. I vårt fall handlar det om att studera fritidspedagogers uppfattning, och då bör intervju vara en bra form. Detta istället för att göra en kvantitativ studie som mer handlar om frågor som ”hur många” eller ”hur mycket” (Trost, 2010). En kvantitativ studie har inte samma djupa frågeställningar som en kvalitativ studie där det enligt Trost krävs att det ställs tydliga och enkla frågor så att den som blir intervjuad förstår och är med på vad som gäller. Patel & Davidsson (2003) menar att det är viktigt att vara tillmötesgående och beskriva hur viktig hans eller hennes roll blir i detta. Utan bra svar från den intervjuade faller hela konceptet. Därför anser författarna att det är viktigt att individen alltid kan se nyttan med frågorna som ställs.

Förutom intervjuer gjorde vi även observationer. Patel & Davidsson (2003) beskriver observationer som ett av våra främsta hjälpmedel att skaffa information från vardagslivet. Detta eftersom att en sådan observation fångar skeenden och beteenden i naturliga sammanhang och det är detta vi vill uppnå när vi observerar. Vi vill se barn och pedagoger i sin naturliga roll i fritidshemsverksamheten. Patel & Davidsson menar att en positiv sak med observationer är att du är relativt oberoende av individens villighet att lämna information.

Denscombe (2009) menar att observationer och surveyundersökningar är ett bra sätt att iaktta vad människor verkligen gör. Intervjuer och frågor kan vara en del, men för att verkligen fånga vad eller om pedagogerna gör det de säger, är observationer en bra metod för detta.

3.2 Urval och gruppbeskrivning

Fritidshemmen som vi valde att besöka är tre till antalet och ligger i Skåne län. Vi valde dessa fritidshem eftersom att vi har tidigare erfarenhet från dessa verksamheter, och för att kontakten skulle vara så enkel och smärtfri som möjligt. De tre fritidshemmen är belägna inom samma skolhus, men på tre olika våningar och barnen är mellan 6-9 år. På varje våning arbetar två fritidspedagoger. Fritidshemmens namn är fingerade

Längst upp finns Takets fritidshem som främst har sin verksamhet i ett stort grupprum och ett klassrum. De har även en avlång korridor som de kan utnyttja om de vill. Här finns det drygt 30 barn inskrivna. På mellanvåningen har vi Mittimellans fritidshem vars verksamhet också finns beläget i ett grupprum och ett klassrum, men även ett kök som används som utrymme. Korridoren finns precis utanför och används även den. Här är det drygt 30 barn inskrivna. Längst ner finns Grottans fritidshem som har mest plats av alla fritidshemmen. Här finns det ett allrum, kök, byggrum, dockrum och ett grupprum. På förmiddagarna används detta av sexårsgruppen men det förvandlas sedan till fritidshem. Precis som övriga fritidshem är det drygt 30 barn inskrivna även här.

Utemiljön är varierande och det finns ett par olika sandlådor, gungor, asfalterad yta för diverse lekar, fotbollsplan, bandyplan och även en liten dunge som barnen brukar leka i. Här finns också ett trädgårdsland som främst barnen på Grottans fritidshem sköter om.

Pedagogerna som intervjuades är alla utbildade och har arbetat inom fritidshemsverksamheten under en längre tid. En av dem hade ett uppehåll på nästan 15 år för att nyligen komma tillbaka och jobba igen. Samtliga intervjuade är 55-65 år gamla.

3.3 Genomförande

Kontakten innan skedde över mail där vi lämnade information om själva arbetet samt samtyckes- och informationslappar (se bilaga 1 & 2). Intervjuerna avverkades när pedagogerna kände att de hade tid att gå ifrån och det var viktigt att vi fick god tid på oss så att frågorna blev ordentligt besvarade. Vi valde ut en pedagog från varje fritidshem, som allihop var slumpmässigt utvalda, alltså gjorde vi sammanlagt tre intervjuer. Observationerna var mer tidsbestämda. Dels ville vi ha med barnens lekar både inomhus och utomhus och dels skulle alla fritidshemmen observeras. Vi valde därför att vid bestämda tidpunkter sätta oss ner och observera allt barnen gjorde vid just detta klockslag. Klockslagen blev 13.00 och 14.00 och

sammanlagt observerade vi vid fyra tillfällen. Innan 13.00 hade barnen haft sin samling och aktiviteter eller fri lek startade. Efter 14:00 hade barnen ätit sitt mellanmål och gav sig ut för att leka.

Vi valde ganska tidigt att observera med endast papper och penna som material för att det skulle bli så naturligt som möjligt och att det fanns en risk att barn och pedagoger inte uppträdde naturligt på grund av exempelvis en kamera. Däremot använde vi oss av ljudinspelning vid intervjuerna för att inte missa något.

Innan vi började observera förberedde vi oss genom att skriva ner en del punkter som finns att se i en av våra bilagor. Dessa punkter blev utgångspunkten för vad vi skulle titta på under observationerna. Lökken (1995) skriver att det är viktigt att sitta ostörd under en observation, men samtidigt på en plats där du som observatör har uppsyn över vad som händer. Därför var vi tydliga mot barnen att vi skulle göra dessa observationer och inte ville bli störda och utefter det valde vi olika platser som gav mest uppsyn. Dessutom menar Lökken att det är viktigt att skriva ner sin data så fort som möjligt efter genomförd observation. Detta för att observatören inte ska glömma eller gå miste om värdefull data. Därför valde vi att samma dag som intervjuer och observationer genomfördes, även transkribera och få ut allt på papper.

3.4 Bearbetning och analys

Efter intervjuerna och observationerna valde vi att omgående börja transkribera. Detta för att allt skulle hållas så fräscht som möjligt i minnet. Vi skrev ut allt material som landade på 14 sidor innehållandes intervjuer och observationer och började därefter gå igenom materialet.

Vi valde att läsa de olika observationerna och intervjuerna var för sig för att sedan mötas i en gemensam diskussion kring mönster som vi, var för sig, hade sett. För att det arbetet skulle bli kvalitativt lyssnade och läste vi igenom vårt material många gånger, för att inget skulle gå förlorat längs vägen.

Ganska snabbt gick det att utläsa vissa mönster som sedan ligger till grund för resultat- och analysdel. Detta mönster underlättade sedan kategoriseringen av de olika delar som tas upp (Patel & Davidsson, 2003). Utefter detta mönster presenteras sedan resultatet som sedan utmynnar i en analys och slutligen knyts ihop i den avslutande diskussionen.

3.5 Etiska val

För att kunna genomföra en studie är det viktigt att synliggöra och gå igenom de etiska principer som finns att följa. Enligt Vetenskapsrådet (2002) finns det *fyra* huvudkrav som bör följas vid empiriska undersökningar. Först ut är *informationskravet* som avser att det är forskarens skyldighet att informera den som berörs om vad undersökningen kommer att handla om. Det kan vara mer eller mindre detaljerat men det viktiga är ändå att syftet är väl tydligt, vilka det är som gör det och att det är frivilligt att delta. Därför gick vi ut med information både till föräldrar och berörda pedagoger, så att de visste vad som gällde. Detta leder oss in på *samtyckeskravet* som handlar just om deltagarfrivillighet. För att undersökning skall genomföras måste de som medverkar ge sitt samtycke. Om det finns barn under 15 år som deltar, krävs även att föräldrar informeras och i vissa fall att de skriver på någon form av samtycke. I detta fall var det bara pedagoger som skulle intervjuas, och de fick ge sitt samtycke innan vi började. Barnen skulle bara observeras och därför gick vi ut med information om att detta skulle ske och om det skulle vara någon förälder som hade frågor kring detta kunde de kontakta oss. Det tredje kravet, *konfidentialitetskravet*, rör tystnadsplikt och att den som blir intervjuad, eller medverkar på annat sätt, är säkra på att deras uppgifter aldrig sprids vidare. Därför använder vi fingerade namn både fritidshem och berörda pedagoger. Detta är nära sammankopplat med det avslutande *nyttjandekravet* som säger att de uppgifter man får om enskilda personer, endast ska användas i själva forskningen. Därför kommer allt material att förstöras så fort arbetet är klart. På det stora hela handlar det om att vara tydlig och rak i sin information, så att de som medverkar under intervjuer och observationer känner sig trygga i situationen, och att vi på så sätt får ut den information som behövs för att fullföra studien.

3.6 Metodkritik

Vi valde att använda oss av papper och penna under våra observationer. En nackdel med detta val är att det blev mycket svårt att få med allting som händer under observationstillfällena. Barnen var väldigt aktiva och om fokus enbart ligger på ett eller två barn är det lätt att missa vad som händer i den övriga omgivningen. En lösning på detta problem hade varit att vi filmade dessa situationer istället, för att på så vis kunna se våra observationer flera gånger och fått ut ett ännu fylligare material. Fokus under observationerna hade då varit att kunna titta i lugn och ro och inte försöka hinna få ner så mycket som möjligt på papper.

Gällande valet av intervjuer fann vi att nackdelen med detta var att vi bara fick svar från en i taget och att det ibland inte blev så uttömmande svar som vi önskade. Ett alternativ hade då varit att vi, dels genomförde de intervjuer som vi gjorde, men även lagt in gruppintervjuer med

samtliga pedagoger. På så sätt hade det kunnat bli en diskussion pedagogerna mellan och mer tankar hade kanske trätt fram.

En ytterligare nackdel med våra intervjutillfällen kan också ha varit att bägge två deltog under intervjuerna med de enskilda pedagogerna. Vissa stunder kändes det som att pedagogerna kände sig lite obekväma i situationen. Om det då istället bara hade varit en av oss under intervjuerna, så kan även svaren ha blivit annorlunda.

4. Resultat

Syftet med denna uppsats är att studera fritidspedagogens förhållningssätt till lekens roll i fritidshemmet I den tidigare litteraturgenomgången har områden som lek, fritidspedagogens roll i leken samt leken på fritidshemmet behandlas. Dessa avdelningar, eller kategoriseringar, kommer att finnas kvar här för att skapa helhet i uppsatsen.

I denna resultatdel presenteras delar av de transkriberade intervjuerna, samt de observationer som utfördes. Efter varje del följer en analys som knyter ihop uppsatsens syfte med den teoretiska utgångspunkt som denna uppsats har och det uppdrag som finns.

De olika pedagogerna syns här under fingerade namn för att följa de sekretessråd som finns. Tre fritidspedagoger intervjuades, här kallade för *Lisa*, *Jenny* och *Lars*. Texten kommer att vara löpande och då och då kommer olika citat ur intervjuer och delar av observationen att läggas in för att styrka det som sägs.

4.1 ”Det är ju ändå deras lek”

Samtliga pedagoger säger att leken är en viktig del av barnets vardag. En av dem väljer att trycka på att det är i leken som barnen skapar relationer, sammanhållning och samspel.

Jenny: Jag tycker att dom leker alltid! Lek är det viktigaste hos barnen. Det handlar om relationer, vilken roll man har i leken och så. Ibland underställer man sig, det finns ju en hierarki. Men det är ändå samspelt.

En av pedagogerna påstår också att det är svårt att definiera ordet lek, att det är ett komplext begrepp. Men hon fyller sedan i att lek är när barnen verkligen är fokuserade i något de gör själva, men även tillsammans med andra.

Lisa: Lek är när några barn kommer på någonting och de är helt fokuserade i det dom gör. Det handlar ju mycket om fantasi och så är det ju ett samarbete att de gör något tillsammans med andra.

Pedagogerna berättar också att det finns specifika saker som de kan se när det gäller lek som berättar för dem att nu är det lek! De menar att det går att följa med barnen in i deras lekvärld.

Lisa: Barnen har ett visst språk när man ser att det är lek. De har en annan röst och de berättar för varandra. Berättandefasen är rätt intressant att höra när man väl hör den! Sen

har barnen mycket fantasi, dom små barnen har till exempel sina fantasikompisar. Och det kan dom förklara för en!

Det är dock skillnad på lek beroende på var pedagoger och barn befinner sig. Pedagogerna lyfter fram att leken har sina gränser och framförallt gällande vad de får göra inomhus eller utomhus. Inomhus eftersträvar pedagogerna lugna och stillsamma lekar, medan barnen i högre grad får fria tyglar utomhus och toleransen för höga ljudnivåer är annorlunda jämfört med inomhus. En av pedagogerna berättar att det hade varit outhärdligt om det hade varit lika högljutt inomhus som utomhus och han menar på att det aldrig hade gått att arbeta under sådana förhållanden. Detta var väl synligt i våra observationer. När vi observerade inomhus var pedagogerna mycket snabbare framme och lugnade ner barnen om det blev spring eller högljutt, medan vi kunde se hur barnen sjöng, skrek, sprang och lekte fritt utomhus, utan att pedagogerna interagerade i barnens lek.

Ett begrepp som ofta nämns i de olika intervjuerna är *fri lek*. Pedagogerna säger att det är en viktig del av verksamheten och att det är något som barnen behöver efter en lång skoldag. Eftersom att det var så återkommande och något som de verkade vilja trycka på, undrade vi lite närmre kring just vad fri lek är.

Linus: Vad är fri lek?

Jenny: Det är när barnen bestämmer helt och hållet själva. Det ska inte vara någon styrning från oss vuxna. Det är klart att man tittar med sina fritidspedagogögon ändå, men det är ju ändå deras lek.

En av pedagogerna menade även att barnen själva ofta väljer den fria leken framför den pedagogstyrda leken. Det är viktigt att lyssna på vad det är barnen vill göra. Har man som pedagog bestämt en aktivitet som barnen ska genomföra, men inte får medhåll från barnen är det viktigt att vara flexibel och ändra i schemat. Lars ger ett exempel på detta:

Lars: Jag hade en samling i fredags. Då tänkte jag att jag skulle ha en aktivitet med barnen om känslor. Men då var det en som helt plötsligt sa: Fritt! Och sen började alla skrika samma sak och då var det bara till att lägga ner kände jag. Så pass lyhörd måste man vara mot ungarna!

I de olika observationerna som genomfördes kunde vi se att barnen fick mycket tid till eget val av aktivitet. Inomhus fick barnen själva välja vad de ville leka med och detsamma gällde vid

utomhusaktiviteterna. Nedan följer ett utdrag ur en av observationerna. Denna observation sker i samband med att barnen väntar på en lek, där pedagogerna skulle dra igång en aktivitet tillsammans med barnen.

Det är full aktivitet överallt med massvis av lekar. Ett gäng tjejer och killar leker dunkgömme, några barn leker en tagen-lek, många väljer att cykla och vara ”taxi” eller ”buss”. Några av barnen väljer fotboll och bandy. Längre bort ser det ut som om barnen startar en affär. Det finns en stor variation av sysselsättning och lekar och barnen får röra sig till synes väldigt fritt och utefter hur vad de själva vill göra.

Som sett i ovanstående observation får barnen mycket fria tyglar och lekarna var många och varierande.

Sammanfattande analys

Det sammanhängande mönstret som kan utläsas i de olika intervjuerna och observationerna är att samtliga pedagoger ser på leken som en stor och viktig del av barnens vardag. De ser också att barnen lär sig många olika saker i leken och det verkar som om de tycker att den har en självklar plats på fritidshemmet. Leken ses ur en kontext och är situerade vilket beskrivs närmre längre ner.

Begreppet fri lek används också flitigt som en stöttepelare för fritidshemmets verksamhet och det används mycket, vilket synliggörs både vid inom- och utomhusaktiviteter då barnen får röra sig fritt och leka med det som de känner för just för stunden. Dock får man inte leka exakt vad man vill och det styrs många gånger av var barnen befinner sig, alltså är situationerna situerade, eller medierade och beroende av vilken kontext barnen befinner sig i. Alla pedagoger eftersträvar ett lugnare klimat inomhus medan toleransen för skrik och spring är större när barnen får röra sig fritt utomhus. Man kan alltså utläsa en gemensam tankegång kring vilka lekar som är tillåtna och detta kommer att kunna ses än mer framöver i denna resultatdel.

Gällande fri lek kan man se på fenomenet ur olika synvinklar. Pedagogerna väljer här att se att det är när barnen lämnas själva och ostörda. Att det handlar om att vara lyhörd för barnens tankar och märka att barnen vill ha den fria leken och att man därför ska använda den i stor utsträckning. Barnen ska lämnas ifred och får inte bli störda. Men hur stämmer det överens med uppdraget? Det står att fritidshemmet ska erbjuda en meningsfull fritids, och verkar stöttande i barnets utveckling av sin egen identitet. Hur fungerar detta om barnen lämnas helt ensamma och ska sköta saker och ting helt själva? Sett ur ett sociokulturellt perspektiv lär barnen ständigt i samspel med andra och på så sätt är den fria leken bra när barnen leker tillsammans och

utvecklar lekar gemensamt. Men har pedagogerna verkligen koll på allt som händer och sker i lekarna?

4.2 ”Det är roligt att vara med i barnens lek, men bara på deras villkor”

Något som samtalades flitigt under intervjuerna var vilken roll pedagogerna har i barnens lek. Tycker pedagogerna att man som vuxen ska vara en del av barnens lek och i så fall på vilket sätt?

De verkar alla vara överens om att leken mångt och mycket skall vara för barnen och inte störas av de vuxna. I föregående del där pedagogerna berättade sin syn på leken kunde vi utläsa att en av pedagogerna inte tyckte att det ska vara någon styrning alls från pedagogernas sida. De tar upp olika anledningar till varför de tycker så och en av dem menar att vuxna lätt går in och förstör leken när de lägger sig i. Men samtidigt är det klart viktigt att en vuxen finns i närheten säger hon, så att denne kan hoppa in om barnen skulle bli ovänner. Detta fylls på av en pedagog som säger att hon gärna iakttar och ser efter hur leken fortgår. Hon eftersträvar den goda leken bland barnen och vi undrade så klart vad den goda leken är för någonting.

Christian: Vad är den goda leken?

Lisa: Det är att den fungerar! När de leker tillsammans och inte vill bli störda utan bara få vara i fred. Men om det skulle strula till sig får man gå in och styra litegrann. Hjälpa dem på traven sådär. Men det handlar inte om att jag ska berätta för dem vad som ska göras utan det ska vi kunna komma fram till tillsammans.

När Lars blir intervjuad tar han också upp detta, men menar samtidigt att det är viktigt att inte gå in för tidigt och lösa konflikter i barnens lek. Han tror att barnen är kapabla att lösa dessa problem själva många gånger. Skulle det däremot vara så att det uppstår större konflikter med exempelvis slagsmål eller så, då är det så klart viktigt att gå in och styra upp.

Under observationstillfällena kunde vi många gånger se denna iakttagande sida hos pedagogerna. Nästan alla väljer den avvaktande rollen. De ställer sig på olika delar av exempelvis skolgården för att få en bra översikt över vad som händer och för att snabbt kunna ingripa om något skulle hända. I följande utdrag ur en observationssituation kunde vi se ett exempel på detta.

Vissa pedagoger alternerar mellan att stå tillsammans och dricka kaffe och att gå runt och övervaka vad som händer. Några står stationerade vid de två förråden som finns på utegården och lotsar in barnen i tur och ordning så att ingen behöver trängas. Nu börjar

två pojkar bråka borta vid sandlådan. Jag uppfattar inte vad det handlar om men en av pedagogerna som står i närheten är snabbt framme och särar på barnen. De pratar en stund och ganska snart går pedagogen därifrån och pojkarna leker vidare.

Även om många av pedagogerna väljer en iakttagande roll uttrycker de även att de ibland deltar i barnens lek. Lisa menar att det ibland krävs att en pedagog går in i leken för att hjälpa barnen att utveckla denna. Jenny tar upp att barnen emellanåt bjuder in vuxna i leken. Då är det oftast lekar som handlar om affär, restaurang eller liknande där pedagogen ska agera kund och köpa något av barnen. Dock understryker hon att barnen gärna inte vill ha med vuxna i leken, i så fall ska det vara på barnens villkor. Hon uttrycker även att det är roligt när de får vara närvarande i barnens lek, men att det är viktigt att pedagogerna inte går in och styr och ställer. Skulle de styra för mycket märks detta genom att barnen antingen säger till eller att leken riskerar att dö ut. Under observationstillfällena fick vi även se ett exempel på när barnen bjuder in de vuxna till sin lek.

Barnen arbetar länge för att förbereda mat, inreda, fixa pengar och när de äntligen är klara hör man ”KOM OCH KÖP!” En av pedagogerna går dit, undrar vad som finns att köpa och får reda på att de har allt från glass till paj och kläder. Pedagogen säger: ”Då tar jag gärna lite paj, det kommer nog smaka så här efter mellanmålet”. Pedagogen tar upp ett löv (pengar) och köper, äter upp sin paj och smackar ljudligt. ”Mm vad gott! Tack så mycket!”. Hon lämnar tillbaka grejerna och går vidare till några pedagoger som står i en klunga och samtalar om något. Barnen som har restaurangen är nu i full fart att springa runt och fråga vem som vill handla hos dem. Några barn nappar, några pedagoger följer också med, medan andra avböjer och säger ”Inte just nu, kommer kanske senare”.

Pedagogerna är eniga om att leken har en stor betydelse i arbetslaget, och att de tillsammans ger leken mycket tid på fritidshemmet. Lisa menar att det är viktigt att barnen får ha den lek som de har, då den försvinner i alldeles för tidig ålder. Barnen växer upp för snabbt säger hon. Hon menar också att de på fritidshemmet inte har för mycket styrda aktiviteter, så att de istället hinner få den leken som de själva väljer. En av de andra pedagogerna trycker också på att samtliga i arbetslaget tycker att den fria leken är en viktig del för barnen. Men samtidigt berättar Jenny att pedagogerna försöker att planera in lite mer styrda lekar i verksamheten, framförallt utomhus. De upplever i arbetslaget att den planerade leken har försvunnit mer och mer och har därför försökt sätta upp vissa dagar då alla avdelningarna möts och leker tillsammans. Det har blivit mindre än vad som är tänkt, men de har i alla fall börjat med det. I

en av observationerna fick vi se när två av pedagogerna föreslog en utelek. Det var fritt val och de barn som själva ville, följde med.

Jag väljer att först följa den leken som planerades innan mellanmålet, med rockringarna. Pedagogerna har fått med sig sex av barnen och de går sjungandes över skolgården. Pedagogerna vill gärna dra igång leken så fort som möjligt, men försöker samtidigt locka till sig fler barn och väntar på en av kollegorna som också skulle vara med. Leken kallas för Rockringsleken.

Sammanfattande analys

Det som är sammanhängande för pedagogerna är att de tycker att de vuxna inte ska gå in och störa barnens lek. Det ska dock alltid finnas en vuxen till hands om barnens lek övergår till allvarliga konflikter. I intervjuerna framkom det ändå att pedagogerna strävar efter att barnen ska kunna lösa dessa konflikter på egen hand.

Det framkommer i intervjuer och observationer att pedagogerna väljer en iakttagande roll när barnen leker. Det finns dock även åsikter hos pedagogerna där de menar att den vuxne ibland behövs i barnens lek, framförallt när barnen hamnar i bråk eller blir osams av någon anledning.

Att som vuxen delta i barnens lek uttrycks som något roligt i en del av intervjuerna. Det som dock nämns är att det kan vara dåligt att gå in och styra leken, och att pedagogerna istället ska vara deltagare tillsammans med barnen. Det verkar som om pedagogerna vill vara nära i leken, utan att störa den men om det finns intresse från barnens sida ställer de gärna och ofta upp. Det är dock inte lika vanligt att pedagogerna själva sätter igång lek, även om det förekom i mindre skala.

Pedagogen, eller den vuxne, ses som en viktig del i barnens utveckling enligt det sociokulturella perspektivet. Det är tillsammans med en mästare eller någon som kan mer, som barnen lär sig nytt och utvecklas som människor. Är det ett medvetet val av pedagogerna att inta den avvaktande rollen eller blir det så för att man inte vet hur man för sig i barnens lek? Pedagogernas förhållningssätt till leken, hur de väljer att se på lek, uppmuntra till lek, har blivit allt viktigare. Enligt uppdraget ska fritidspedagoger ha kunskap kring lek och hur den används på bästa sätt för barnens skull.

4.3 ”Det är full aktivitet överallt och massvis av lekar”

Något som vi ville ha svar på var hur leken på fritidshemmet såg ut. Vad leker barnen med? Finns det någon sorts lek som är mer specifikt för fritidshemmet?

I föregående avsnitt tar en av pedagogerna upp att de på fritidshemmet inte vill ha för mycket styrda aktiviteter, då den fria leken ses som viktig och det är genomgående även här. Barnen får själva välja. När vi frågar vilka lekar som barnen oftast väljer, tar Lars upp att han tror att fritidslekar också kan jämföras med idrottslekar. Han fyller sedan i att det är mycket bandy och fotboll som gäller för killarna på fritids och för tjejerna är det ofta att cykla runt som uppskattas mest. Han anser att det är viktigt med rörelsefyllda aktiviteter, då barnen sitter mycket stilla, både i skolan och hemma. Detta var något som kunde ses i de observationerna som genomfördes.

Det är full aktivitet överallt med massvis av lekar. Ett gäng tjejer och killar leker dunkgömme, några barn leker en tagen-lek, många väljer att cykla och vara ”taxi” eller ”buss”. Några av barnen väljer fotboll och bandy.

Han beskriver också att typiska fritidslekar är sådana som är tillgängliga på alla skolor, som gungor och sandlådor. Han anser att dessa saker behövs för att barnen ska kunna leka.

I intervjuerna framkommer det att många av barnen använder sig av de estetiska ämnena, så som musik, dans och teater och detta sker framförallt inomhus. Pedagogerna berättar att barnen ofta tränar i mindre grupper för att sedan spela upp en pjäs, eller visa en dans för resten av gruppen. Jenny tar upp att barnen dansar mycket och att de ofta tränar till sina uppvisningar.

Detta var även någonting som syntes under observationerna, då flera barn stängde in sig i olika rum och övade bland annat dans. Pedagogerna på fritidshemmet frågar även vissa barn om de inte ska gå och öva inför kommande dansuppvisning.

Inomhus beskriver pedagogerna att barnen ofta vill vara i olika rum och i mindre grupper. Lisa tar upp i sin intervju att barnen ofta vill leka ostört från andra och går då in i ett mindre rum. Ett exempel på detta visade sig under en observation.

Nu kommer tjejerna från ”dansrummet” ut och vill låna kuddar. Pedagogen säger ok och går tillsammans med barnen iväg och hämtar ett gäng kuddar. Flickorna stänger in sig i rummet igen. De får leka ostört i det rummet enda fram till mellanmålet.

Pedagogerna tar upp att rollspelslekar är en mycket populär lek bland barnen. I intervjuerna beskriver pedagogerna att barnen ofta leker affär med olika roller, och även familj där barnen tilldelar sig olika roller som syskon, djur och föräldrar. Att barnen intar roller i leken är någonting som Lisa tar upp under sitt intervjutillfälle.

Lisa: Jag har sett ibland när barnen leker med lego och pratar med varandra. De har ett visst språk som de använder sig av och gör att man ser att det är lek. De använder sig av en annan röst och de berättar saker för varandra. Berättandefasen är rätt intressant att höra när man väl hör den. Sen har barnen mycket fantasi, dom små barnen har till exempel sina fantasikompisar. Och det kan dom förklara för en!

Någonting som pedagogerna också tar upp är att leken inte endast sker på fritidshemmet, och dess skolgård. Avdelningarna brukar även gå iväg på olika sorters utflykter för att barnen ska få leka på andra ställen och inte alltid enbart vid fritidshemmen. Lars berättar om skogen som en plats som redan är färdig för lek och där hittar barnen på saker själva hela tiden. Han menar även att det är i skogen mycket kan tränas hos barnen, som samarbete när de leker tillsammans, eller balans när de klättrar och går på ojämnt underlag. Jenny fyller på och säger:

Dom vill så gärna till Skumpen, för där är väldigt fritt med skog och massa grenar och så, och det är ingenting att dom slåss. Eller jo, dom har ju gevär och så, men dom kastar ingenting eller slår på varandra.

Skumpen är ett stort grönområde med tillhörande skog och buskage i närheten av skolan som fritidshemmen går till med jämna mellanrum

Sammanfattande analys

Att leka på fritids ser samtliga pedagoger som en självklarhet. I inledningen av denna del ställdes frågan: Finns det någon sorts lek som är specifik för fritidshemmet? Resultatet av intervjuerna och observationerna uttrycker att det finns lekar som sker oftare på fritidshemmen. Dels kunde vi se att rörelse och aktiva lekar är populära och vanligt förekommande lekar på fritids. Artefakter som utomhusmiljö, idrottshall och liknande är vanligt förekommande. En av pedagogerna uttrycker också vikten av just detta då barnen kanske inte rör på sig så mycket när de kommer hem. Det går att utläsa att pedagogerna ser fritidshemmet som ett bra komplement till vad många barn kanske saknar hemifrån.

De menar även att de olika redskap som finns på fritidshemmet uppmuntrar till lek både inne och ute, som leksaker, gungor och bandyklubbor och att det finns mer tillgänglighet till detta på fritids än exempelvis i skolan.

Även om det tidigare har uttryckts att pedagogerna inte bara vill ha styrda aktiviteter, ser de sina utflykter till skogen och liknande som mycket positiva. Det verkar som att pedagogerna ser på utflykterna som något som fritidshemmen är bra på att erbjuda barnen. Här menar de att barnen får leka i en naturlig miljö som bjuder in och motiverar till lek. Man kan även utläsa att de estetiska ämnena får en naturlig plats på fritidshemmen och att det är något som barnen gärna testar.

Syftet med denna uppsats var att studera fritidspedagogens förhållningssätt till leken i fritidshemsverksamheten. Frågeställningarna som följde var hur pedagogerna såg på lekens roll i fritidshemsuppdraget och hur leken används på fritidshemmet. Utifrån de observationer och intervjuer som gjordes har ett huvudresultat tagits fram. Pedagogerna väljer en avvaktande och iakttagande roll i barnens lek där fri lek ses som den viktigaste tillgången i barnens vardag. I denna lek vill inte pedagogerna störa, och de menar att leken är en mycket viktig del av barnens vardag, och att det ska ges mycket tid för barnen att leka. Leken skall ha en naturlig plats i fritidshemmet. För mycket styrda aktiviteter är inget de förespråkar och eftersom de anser att leken försvinner i en allt tidigare ålder menar fritidspedagogerna att den fria leken är viktig. Men leken skall lämnas ifred och pedagogerna ska med sitt iakttagande förhållningssätt finnas till vid behov, exempelvis vid konflikter. Fokus ligger på barnens önskemål kring lek, och att låta dem själva utveckla leken. Enligt uppdraget för fritidshemmet ska verksamheten utgå från barnen för att skapa en meningsfull fritid. Fokus ligger också på att pedagogerna ser att barnen leker mycket tillsammans och lär av varandra i leken. Detta ses som en stöttepelare inom det sociokulturella perspektivet. På så vis kan detta förhållningssätt till barnens lek vara ett bra och viktigt arbetssätt men samtidigt undrar vi. Varför har pedagogerna valt denna roll? Är det ett medvetet val eller av rädsla för att ge sig hän i barnens lek?

5 Diskussion

Den empiriska undersökning som gjordes genom observationer och intervjuer utmynnade i ett resultat som säger att pedagogerna gärna tar en iakttagande roll i barnens lek, och att den inte ska störas. Pedagogerna trycker mycket på vikten av den fria leken och barnens rätt att välja denna. Detta ses som ett huvudresultat och kommer nedan att behandlas utifrån tidigare litteraturgenomgång samt synas utifrån vilka konsekvenser detta har på fritidshemmets uppdrag samt samhället i stort.

Vilken roll har vi som fritidspedagoger i barns lek? Barnen vill ha och behöver lekfulla pedagoger som tar leken på allvar. I resultatet går det att utläsa att pedagogerna ser på leken som en viktig del av fritidshemmet. Barnen ska få tid till lek och det är viktigt att barnen känner att det är de som för leken framåt. Men vilken roll tar pedagogerna i leken? Kane (2011) skriver att det är dags för fritidspedagoger att ta ordentlig ställning kring fenomenet lek.

Det finns tidigare teorier, liksom den utvecklingspsykologiska (Askland, 2003) som menar att barnen ska lämnas ifred när de leker och inte störas av vuxna. Dessa tendenser har visat sig i observationer och intervjuer av fritidspedagoger. De menar att de inte vill störa leken och att barnen ska få leka ifred medan vuxna antar en mer iakttagande roll. Frågan vi ställer oss då är samma som lyftes i resultatdelen. Är det ett medvetet val som de har arbetat fram och som är forskningsbaserat eller är det så att de helt enkelt är rädda för att gå in och agera i barnens lek?

Folkman (2003) skriver om hur leken utvecklas och ibland startas i interaktion med vuxna. Det betyder inte att vuxna alltid ska delta i leken, men de ska vara närvarande och medvetna om de lekar som sker. Under resultaten lyfter fritidspedagogerna många olika lekar som barnen leker, vilket tyder på en medvetenhet kring vad barnen leker. Men under observationerna syns inte pedagogerna ofta, om ens någon gång, i lekarna utan står ofta placerade runt om på skolgården, antingen tillsammans i grupper eller ensamma och övervakar för att ingripa när konflikter inträffar. Var finns interaktionen? Hur mycket ska pedagogerna vara involverade i barnens lek? Detta är en fråga som kan vara relevant för en fortsatt forskning inom området.

Det som syns tydligast är vilken roll fritidspedagogerna anser att de har i leken. I detta fall är det ett avvaktande och iakttagande förhållningssätt som råder. Men vad säger uppdraget? Det säger att fritidspedagoger med sin speciella kompetens ska möta barnen och gruppen samt vara närvarande i leken. Skolverket (2007) tar upp just detta och menar att det är viktigt med en närvarande vuxen även i barnens fria lek.

Just fri lek är också något som tas upp flitigt i resultatet. Hjorth (1996) beskriver att fri lek är när ansvaret läggs på barngruppen och de får leka fritt, främst när inget annat är planerat. Det som kommer fram i resultatet är att pedagogerna själva säger att de inte vill ha för mycket styrda aktiviteter. De tycker att den fria leken är viktig där de får leka på sina egna villkor eftersom att leken försvinner tidigt och de växer upp för snabbt. Detta uppmärksammades under observationerna då barnen under stora delar av fritidstiden själva fick välja vad de ville göra. Barnens önskemål och självvalda lekar låg i fokus. Något som styrks av en av pedagogerna som berättade om en samling han försökte ha. Barnen önskade istället fritt och då lät han det bli fritt. I uppdraget för fritidshemsverksamheten står det att pedagogerna ska utgå från barnens intressen och behov för att skapa en meningsfull fritid. Även här syns fritidspedagogens roll i det hela.

I Knutsdotter-Olofssons (1996) undersökning av ett daghem hade de som princip att inte störa men ändå delta. I vår undersökning deltar fritidspedagogerna i stort sett inte alls. Hur går det ihop med det uppdrag som pedagogerna har? Dock var det en av pedagogerna som underströk att hon tyckte att det var roligt att vara med och leka med barnen. Ett alternativ till att delta i barnens lek skulle kunna vara att pedagogerna själva sätter igång lekar eller andra styrda aktiviteter. Visst ska fritidshemmet värna om barnens fria val, men det handlar också om att använda sig av den pedagogiska kompetens som personalen besitter och göra någonting av den. Det finns många gånger en syn att fritidshemmet enbart är ett förvaringsutrymme för barn, där de får göra som de vill. Detta är något som debatteras flitigt ända upp i regeringsnivå. Utbildningsminister Jan Björklund bekräftade denna fördom när han uttryckte något i stil med att det inte krävs utbildning för att administrera en pingisö. Anledningen att detta tas upp i denna uppsats är för att om inte fritidspedagogerna utnyttjar sin kompetens, exempelvis kunskap kring leken, kommer samhället fortsätta att se på fritids som ett förvaringsutrymme åt barn samtidigt som högt uppsatta politiska tar sig friheten att uttala sig på detta vis.

Det fanns dock tillfällen då pedagogerna försökte. Under observationerna fanns det ett tillfälle där två pedagoger skulle starta upp en lek tillsammans med barnen. Pedagogerna försökte här att använda sig av det som Hjorth (1996) beskriver som metakommunikation där budskapet är ”detta är lek”. Knutsdotter-Olofsson (1996) skriver också om leken som kommunikation och är genom kommunikation som barnen utvecklar leken. Men det var inte så många barn som valde att delta i leken. Vad beror det på? Vad kan pedagogerna göra för att få barnen intresserade, trots att det är fritt deltagande? Även detta kan vara frågor att titta på vid fortsatta undersökningar i ämnet.

Utifrån det huvudresultat som denna uppsats bidrar med och som handlar om den hur fritidspedagogerna tar en iakttagande roll, där de säger sig värna om barnens fria lek, finns det motsättningar både gällandeuppdraget, och sett ur ett sociokulturellt perspektiv, som är denna uppsats teoretiska utgångspunkt. Säljö (2010) skriver om mästaren och lärlingen som härstammar från det sociokulturella perspektivet där barnet kan finna en egen utveckling tillsammans med en vuxen. Med en vuxen i leken kan denna lek utvecklas. Vygotskij (1995) skriver om hur den vuxne har större fantasibank än vad barnen har. Fantasi grundar sig i erfarenheter och här är den vuxnes erfarenheter mer och större än barnens. Med detta som bakgrund går det att ställa sig frågande till den iakttagande roll som pedagogerna väljer att inta.

Denna uppsats behandlar inte *om* eller *hur* barnen utvecklas eller mår i den specifika leken. Det är den vuxnes och i detta fall fritidspedagogens förhållningssätt till leken som granskas. De har sin syn på hur leken ska bemötas, men sett utifrån de teorier som har presenterats kan vi kanske konstatera att vuxna ska våga vara lite mer som barn? Att de ska våga ge sig hän i leken och vara delaktig i utvecklingen av leken tillsammans med barnen i fritidshemsverksamheten. Vad händer med yrkesgruppen fritidspedagoger om det inte finns aktiva fritidspedagoger som använder sig av all sin kunskap och kompetens, där leken är en del av kompetensen, utan bara väljer en passiv roll i barnens vardag?

6 Sammanfattning

Syftet med denna uppsats var att studera fritidspedagogers förhållningssätt till leken i fritidshemmet. Utifrån detta syfte ställdes frågor kring hur fritidspedagogerna ser på lekens betydelse för verksamhetens uppdrag samt hur leken används. Bakgrunden till det valda ämnet och syftet är att vi anser att forskning kring lek ofta stannar vid forskning kring förskolan. Men leken på fritidshemmet och i åldrarna 6-12 får mycket mindre plats och därför ville vi lyfta fram detta.

För att få fram ett resultat börjar uppsatsen med en litteraturgenomgång. Genom olika forskare och författare som Johansson & Torstensson-Ed till Knutsdotter-Olofsson, Hjort och Säljö med flera har vi fått en historisk tillbakablick om fritidshemmets historia, hur fritidshemmet ser ut idag, olika teorier kring lek samt leken på fritidshemmet.

Vidare hittas en metoddel som beskriver hur studien genomfördes, vilket fritidshem och pedagoger som valdes samt vilka etiska val som måste göras innan undersökningen börjar. Då vi ville ha en kvalitativ undersökning genomfördes både observationer, där både barn och pedagoger fick synas, men även intervjuer där fritidspedagogernas syn på lek och fritidshem tas upp till ytan. Vi har beskrivit hur materialet har bearbetats, och även riktat kritik delar av våra metodval.

Utifrån undersökningen och de metodval som gjordes landade vi tillslut i ett resultat. Resultatet visar att pedagogerna i våra undersökningar väljer en iakttagande roll gentemot barnens lek. De anser dock att leken är mycket viktig för barnen, och att barnen lär mycket i lek exempelvis hur de ska samspela med varandra. Något som pedagogerna tar upp som en viktig stöttepelare i fritidshemsverksamheten är den fria leken och pedagogerna anser även här att denna lek är till för barnen och inte de vuxna. Pedagogerna uttrycker att de tycker att det ibland är kul att vara en del av barnens lek, men i så fall på barnens villkor! Enda gången som pedagogerna själva ingriper är när det inträffar en konflikt.

I diskussionen ställs sedan resultatet mot litteraturen som behandlades tidigare i uppsatsen. Frågor kring fritidspedagogernas förhållningssätt kontra fritidshemmets uppdrag tas upp. Även vilken konsekvenser detta förhållningssätt har på samhällets syn på fritidshemmets verksamhet berörs. Det finns även olika förslag på frågor som kan komma till användning vid vidare forskning inom detta område.

Källförteckning

Denscombe, M. (2009) *Forskningshandboken*. Lund: Studentlitteratur.

Folkman, M-L. (2003) *Barn som inte leker – från ensamhet till social lek*. Vällingby: Runa.

Grönvall, Karin (red.) (1990). *Utan lek inget liv: 19 variationer på ett tema*. Stockholm: [Författarens bokmaskin]

Hjorth, M-L. (1996) *Barns tankar om lek – en undersökning av hur barn uppfattar leken i förskolan*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Holmstedt, A. (1997) *Små barn på daghem – En studie av personalens samspel med barn och föräldrar vid lämning, hämtning och fri lek*. Linköpings Universitet.

Hundeide, K. (2006) *Sociokulturella ramar för barns utveckling – barns livsvärldar*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, J-E. (1986) *Från arbetsstuga till fritidshem – ett bidrag till fritidshemmets historia*. Stockholm: Liber.

Kane, E. (2011) Den livsviktiga leken. I A. Pihlgren (red.), *Fritidshemmet*. Studentlitteratur: Lund

Knutsdotter-Olofsson, B. (1996) *De små mästarna – om den fria lekens pedagogik*. Stockholm: HLS.

Knutsdotter-Olofsson, B. (1991) *Varför leker inte barnen? En rapport från ett daghem*. Stockholm: HLS.

Lindqvist, G. (1995) *Lekens estetik – en didaktisk studie om lek och kultur i förskolan*. [Forskningsrapport 95:12.] Karlstad: Högskolan i Karlstad.

Lindqvist, G. (1997) *Små barns lek – vuxnas gestaltning och barns meningsskapande*. [Forskningsrapport 97:10] Karlstad: Högskolan i Karlstad.

- Lökken, G. (1995) *Observation och intervju i förskolan*. Lund: Studentlitteratur.
- Parling, B-M. (2005) *När intresse blir kunskap – Fritidspedagogikens mål och medel* Stockholm: Lärarförbundet.
- Patel, R. & Davidsson, B. (2003) *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.
- Rohlin, M. (2001) *Att styra i namn av barns fritid*. Stockholm: HLS.
- Skolverket, (2007) *Allmänna råd för kvalitet i fritidshemmet*. Stockholm: Liber.
- Strandberg, L. (2009) *Vygotskij i praktiken – Bland plugghästar och fusklappar* Finland: Nordstedts.
- Socialstyrelsen, (1988) *Pedagogiskt program för fritidshemmet. Allmänna råd från Socialstyrelsen*. Stockholm: Socialstyrelsen
- Säljö, R. (2010) *Lärande i praktiken – ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Nordstedts.
- Torstenson-Ed, T. & Johansson, I. (2000) *Fritidshemmet i forskning och förändring*. Stockholm: Liber.
- Trost, J. (2009) *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Tullgren, C. (2004) *Den välreglerade friheten: att konstruera det lekande barnet*. Malmö: Malmö Högskola.
- United Nations Convention of the Rights of the Child (1959). *Resolution adopted by the General Assembly – Fourteenth Session*. New York: United Nation.
- Utbildningsdepartementet, (1998) *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo94*. Stockholm: Fritzes.
- Vygotskij, L. (1995) *Fantasti och kreativitet i barndomen*. Göteborg Daidalos

United Nations Convention of the Rights of the Child (1959). *Resolution adopted by the General Assembly – Fourteenth Session*. New York: United Nation.

Welén, T. (2003) *Kunskap kräver lek*. Forskning i fokus, nr 17. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Hej alla föräldrar!

Vi är två lärarstudenter som läser vår sjunde termin på Högskolan Kristianstad. Som avslut på denna termin ska vi skriva ett examensarbete och ämnet vi har valt att studera är lek på fritidshemmet. I vår studie ingår att göra en empirisk undersökning och en av delarna går ut på att observera pedagoger och barn i vardagliga situationer. Vi kommer att använda oss av anteckningar och inga barns namn, personuppgifter eller uppgifter på vilken skola det är, kommer att finnas med i arbetet. Materialet kommer endast att användas utav oss och inte föras vidare till någon annan. Barn och lärare som deltar i undersökningen kommer att vara konfidentiella enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer.

Vid eventuella frågor går det bra att kontakta oss via mail:

Christian Andersson christian.andersson0018@stud.hkr.se

Linus Svensson linus.svensson0030@stud.hkr.se

Bilaga 2 - Samtycke

Hej och tack för att ni vill delta i vår empiriska undersökning!

Vi är två lärarstudenter som läser vår sjunde termin på Högskolan Kristianstad. Som avslut på denna termin ska vi skriva ett examensarbete och ämnet vi har valt att studera är lek på fritidshemmet. I vår studie ingår att göra en empirisk undersökning och vi har valt att göra personliga intervjuer med lärare på era fritidshem. Intervjun kommer att spelas in av den anledning att vi inte vill missa någonting som sägs. Materialet kommer endast att användas utav oss och inte föras vidare till någon annan. Det går när som helst under intervjun välja att avbryta eller avböja att svara på en specifik fråga. Lärarna som deltar i undersökningen kommer att vara konfidentiella enligt Vetenskapsrådets forskningsetiska principer.

Delaktighet i intervjuundersökningen är frivillig.

Tack ännu en gång!

Vid eventuella frågor går det bra att kontakta oss via mail:

Christian Andersson christian.andersson0018@stud.hkr.se

Linus Svensson linus.svensson0030@stud.hkr.se

Bilaga 3 – Underlag till intervjufrågor

Intervjufrågor

1. Vad har du för pedagogisk utbildning?
2. Hur länge har du arbetat inom fritidshemsverksamheten?
3. Vad är lek för dig?
4. Hur använder ni leken i fritidshemmet?
5. Vilka förmågor (lärande) utvecklar barn i leken, enligt dig?
6. Vilken roll har du som pedagog i barnens lek?
7. Fri lek?
8. Hur pratar ni om leken i arbetslaget, vilken plats har den?

Bilaga 4 – Underlag till observation

Vi utgick från vissa delar när vi synade pedagogernas förhållningssätt till lek.

Dessa var:

Hur bemöter pedagogerna lek?

Sätter det igång lek själva?

Är de delaktiga i barnens lek?

Vilka lekar tillåts?

Styrda kontra fria lekar?